

მაგიური რეალიზმი, როგორც ესთეტიკური ფენომენი - გივი მარგველაშვილის
მინიატურები

გურანდა გობიანი

ქუთაისის უნივერსიტეტი

[e-mail: gobianiguranda78@gmail.com](mailto:gobianiguranda78@gmail.com); guranda.gobiani@unik.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.773>

მაგიური რეალიზმი, კლასიკური გაგებით, ესთეტიკური სტილი ან ფიქციის ჟანრი, რომელშიც მაგიური, გამოგონილი, წარმოსახვითი ელემენტები ისე უბრალოდ და პირდაპირ არის არეული და შერწყმული რეალურ სამყაროსთან, რომ ძნელი ხდება გააზრება, სად მთავრდება „რეალობა“ და იწყება „ფანტასტიკა“. მაგიური რეალიზმი, იგივე ჯადოსნური რეალიზმი, არის ერთგვარი თხრობითი სტრატეგია მხატვრულ ლიტერატურაში, რომელიც პარადოქსული და ზებუნებრივი მოვლენების ფონზე, ხატოვნად ასახავს რეალობის იდუმალებას. სწორედ იდუმალება არის ის მთავარი ესთეტიკური ფენომენი, რომლითაც ფაქტებს თითქოს არ აქვს არანაირი ნათელი ახსნა, მაგრამ ყველაფერი ლოგიკური და გასაგებია და ჩვეულებრივ ცხოვრების ნაწილად აღიქმება. მაგიური რეალიზმი გვთავაზობს სამყაროს ხედვას, რომელიც არ ემყარება ბუნებრივ და ფიზიკურ კანონებს და არც ობიექტურ რეალობას, თუმცა გამოგონილი სამყარო არც განცალკავებით დგას რეალობისგან. მასში ფიქცია და სინამდვილე ერთმანეთშია არის არეული, სადაც რეალობა დროსა და სივრცეში გაუწონასწორებლად გამოიხატება. როგორც არგენტინელი მწერალი და პოეტი ხორხე ლუის ბორხესი მიიჩნევს - ეს არის, ლაბირინთის ლაბირინთი, რომლის დროსაც ყოველი ფაქტი მოცემული გაქვს, თუმცა გზა თავად უნდა გაიგნო. მაგიურ რეალიზმს სასტიკად სძულს ტყუილი. ეს არის რეალობის არევა სარკეებით, სიმბოლოებით, მაგრამ არა ტყუილით. „ასე რომ, მაგიური რეალიზმი თავიდან ბოლომდე რეალობაა, თუმცა მაგიური ფიქციებით ერთდროულად უფრო შეფარულიც და, ამავედროს, დაფარულიც, სადაც ყველაფერს სიმბოლური აღნიშვნებით ან ზედმეტი პირდაპირობით უნდა მიხვდე“ (<https://lillieve.wordpress.com/-28.01.2022>).

ტერმინი „ჯადოსნური რეალიზმი“ პირველად გამოიყენა გერმანელმა ხელოვნებათმცოდნემ, ფრანც როჰმა, 1925 წელს. რამდენიმე წლის შემდეგ, უკვე 1940 წლიდან, ტერმინი იწყებს დამკვიდრებას ლიტერატურის დარგში და საკმაოდ პოპულარული ჟანრი ხდება სამხრეთ ამერიკაში. მაგიური რეალიზმი, როგორც მიმდინარეობა და სტილი, უმეტესად, ლათინო-ამერიკულ ფენომენს წარმოადგენს და დაკავშირებულია ე. წ ბუმის

ეპოქის მწერლებთან - ალექსო კარპენტიერი, ხულიო კორტასარი, ხორხე დიასი, ოქტავიო პასი, გაბრიელ გარსია მარკესი, ხორხეს ლუის ბორხესი, ლიოსა და სხვ. მკვლევართა გარკვეული ნაწილი ლათინო ამერიკული სკოლის ფუძემდებლად არგენტინელი მწერალსა და პოეტს, ხორხე ლუის ბორხესს მიიჩნევენ, რომელიც გაბრიელ გარსია მარკესთან ერთად XX საუკუნის სამხრეთ ამერიკული ფიქციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ავტორად სახელდება.

1960-იანი წლებიდან მაგიური რეალიზმი უკვე მთელს მსოფლიოში ვრცელდება და კულტურული ეპოქების დამაკავშირებელი რგოლი ხდება. წარმოდგენლის წარმოდგენა, კანონებისა და ნორმების რღვევა, ჰიბრიდიზაცია, დაპირისპირებათა გაერთიანება, პარადოქსულობა და არაპროგნოზირება, ყველა სტაბილური ესთეტიკური კატეგორიის წაშლა - სწორედ ეს არის მაგიური, ჯადოსნური რეალისტური ნარატივი, რითაც ის პოსტმოდერნისტული მიმდინარეობის შემადგენელ ნაწილად ცხადდება. კრიტიკოსთა გარკვეული ნაწილი მაგიურ რეალიზმს პოსტკოლონიური მწერლობის ლოგიკურ შედეგადც მიიჩნევს, რომელიც ახალი, თანამედროვე სამყაროს რეალობის გამოხატულებაა - ევროპული ცივილიზაციის რაციონალური ელემენტების და პრიმიტიული ამერიკის ირაციონალური ელემენტების ერთობრიობა, სადაც ყველა მაგიური თუ ზებუნებრივი მოვლენების მიღმა, ყოველთვის შესაძლებელია ძალაუფლების ფარული კრიტიკის ამოკითხვა <https://ka.warbletoncouncil.org/realismo-magico-12318>.

დიქტატურის პირდაპირი თუ არაპირდაპირი პროტესტი, დაპირისპირებათა გაერთიანება ამქვეყნიურის და არამქვეყნიურის, ჩვეულებრივის და არაჩვეულებრივის, რეალობის და არარეალობის, მძიმე, არაორდინალური ბიოგრაფია და ე.წ. 'დეფისი იდენტობა' (ტერმინი გამოიყენა გივი ზედანიამ), რომელიც ბედისწერის ფატალურობის გამო არც ქართულია და არც გერმანული, გახდა სწორედ პოსტმოდერნისტი გერმანულ-ქართველი მწერლის, გივი მარგველაშვილის შემოქმედების მაგიური რეალიზმის საფუძველი. მისი ცხოვრების პარადოქსი სწორედ ის არის, რომ ემიგრანტი მწერალი კლასიკური ემიგრაციის არცერთ მოდელს არ მიესადაგება, კერძოდ, მისთვის მშობლიური ქართულის ნაცვლად გერმანული ენაა, წერას თავის ისტორიულ სამშობლოში იწყებს და არა ემიგრაციაში და სამშობლოში მყოფს, ენატრება ბერლინი და იქაური თავისუფალი ცხოვრება და არა საბჭოთა მარწუხებში მოქცეული საქართველო [გაფრინდაშვილი, მირესაშვილი, 2014: 263]. როგორც ნაირა გელაშვილი აღნიშნავს, ორი დიქტატურის რკინის ტექსტში - თემაში „ჩაწერილი“ შემოქმედი „სასტიკი ძალმომრეობით მოსწყვიტეს თავის სამშობლოს - ევროპას და გამოკეტეს საბჭოთა ტოტალიტარიზმის ერთ ჰერმეტიკულ კუნჭულში - რის შედეგადაც მისი (გერმანული) ტექსტები სხვა (ქართული) ენის გარემოცვაში კუნძულებად იქცა, დაკარგა საკუთარი (გერმანული) მკითხველი და ფატალური დაგვიანებით დაბრუნდა სამშობლოში“ (გელაშვილი, წიგნის წინასიტყვაობა: 2006). სწორედ ამ ფატალურობაზე, ბედისწერაზე, ცხოვრებისეულ პარადოქსებზე და რეალობის მიუღებლობაზე ამადლების ნიმუშია გივი

მარგველაშვილის მინიატურები, სადაც „მწერალი თვითონვე აქცევს თავს წიგნის გმირად და ამგვარად თავს აღწევს მოკვდავობას, სიცოცხლის ერთჯერადობას“ [ჯალიაშვილი: 2011].

გივი მარგველაშვილის მინიატურების მაგიური რეალიზმი, როგორც ესთეტიკური ფენომენი, წიგნის კულტს ეფუძნება. სწორედ წიგნის სამყარო ქმნის ოცნების, ფანტაზიის, წარმოსახვის, ინტერპრეტაციის იმ ჯადოსნურ სივრცეს, რომელშიც შესაძლებელია ყოფილი ერთფეროვნების დაძლევა და ყველა დადგენილი ნორმისა და დაწერილი „ტექსტის“ რღვევა. როგორც ნაირა გელაშვილი აღნიშნავს: „წიგნის გრანდიოზული ქვეყნიერება თავისი უთვალავი ავტორით, პერსონაჟითა და მკითხველით, დაწერილი ტექსტის თვალუწვდენელი სივრცე, თვითონ იწყებს ადამიანთა შინაგანი სამყაროს შექმნას, გადრაქმნას, განსაზღვრავს მათ ცნობიერებას და ბედისწერას“ (გელაშვილი, წიგნის წინასიტყვაობა: 1998).

მარგველაშვილის მინიატურების პერსონაჟები ჩვეულებრივი ადამიანები არიან, რომლებსაც უყვართ, სძულთ, იბრძვიან, პროტესტს გამოხატავენ, ბედისწერას ეწინააღმდეგებიან, დაწერილ სიუჟეტებს ცვლიან, ტაბუდადებულ თემებს არღვევენ, წარმოუდგენელს წარმოსადგენს ხდიან. მათთვის მაგია რეალური ცხოვრების ნაწილია და ყველაზე ჯადოსნურ და ფანტასტიკურ მოვლენებსაც კი პრაქტიკულ და პრაგმატულ ჭრილში განიხილავენ. როცა მკითხველი მარგველაშვილის მინიატურებში ზებუნებრივ ფაქტებს ხვდება, ის არასდროსაა დარწმუნებული ეს ფანტასტიკაა თუ რეალობის ნაწილი. მისი ტექსტისმიერი სამყარო, ისევე როგორც, ზოგადად, მაგიური რეალიზმის მწერლების, ხშირად შთაგონებულია მითოსური ელემენტებით, ბიბლიური სიუჟეტებით, კლასიკური ტექსტებით. მარგველაშვილს ტექსტი ესმის როგორც ერთგვარი პალიმფსესტი, ძველ ტექსტზე გადაწერილი ტექსტი, სადაც ძველი ტექსტის ფრაგმენტებია შემორჩენილი. პოსტმოდერნისტი მწერალი-ინტერპრეტატორი იღებს პირველწყაროს მხატვრულ სახეს და რადიკალურად შეცვლილს უბრუნებს მკითხველს [გაფრინდაშვილი, სიმონიშვილი, აფციაური: 2014]. ტექსტი მისთვის რეალობიდან გაქცევის ერთადერთი გზაა, „ის მისი თავშესაფარია, ამიტომ ცდილობს იქ ყველაფერი ისე გადაალაგოს, როგორც თვითონ სურს, თანაც, ეს საქმე არც ისე მნელი ეჩვენება, რადგან ყოველივე მხოლოდ მის წარმოსახვაში ხორციელდება. წარმოსახვის ერთპიროვნული განმგებელი კი თვითონაა (ჯალიაშვილი: 2011). ამაში „პერსონაჟების მესიას“ [ნ. გელაშვილი] „წიგნის (ლექსის) სამყაროს სამმართველოს მუშაკები“ ეხმარებიან, რომლებიც ყველგან არიან და, ხშირ შემთხვევაში, ახერხებენ სიუჟეტის ჩარხის წაღმა დატრიალებას. ავტორი, თავის წინამძღოლებთან ერთად, თითქოს კამერით მისდევს ძველი ტექსტებიდან გადმოსულ გმირებს და მათ ქცევას სულს სხვა რაკუსით გვიჩვენებს. კინემატოგრაფიიდან ლიტერატურაში გადმოტანილი ე.წ. კადრირების, კადრის თანმიმდევრულობის პრინციპი უფრო დინამიურს ხდის ტექსტს და ძალზედ ეფექტურია განწყობის შესაქმნელად. ჩვენ ვხედავთ პატარა ბიჭუნას „თავქუდმოგლეჯილი რომ მიჰქრის ქვიშიან გზაზე“. ეს მსხვერპლშესაწირად განწირული ბიბლიური ისააკია, რომელიც ცდილობს მამამისს გაექცეს, რათა თავისი „ნორჩი სიცოცხლე“

გადაარჩინოს („ისააკის გაქცევა ბეთლემიდან“). მაგიურ რეალისტურ ნარატივში მითები და ლეგენდები ტექნიკასა და თანამედროვეობასთან თანაარსებობენ. ასევე მარგველაშვილის მინიატურებშიც, როგორც თავად უწოდებს, „ონტოტექსტოლოგიურ მცდელობებში“. „წიგნის სამყაროს სამმართველოს მუშაკები“ ავტორთან, ლირიკულ გმირთან ერთად, ტელეპატეფონით უკავშირდებიან პატარა ისააკს და მის დამშვიდებას ცდილობენ. საბოლოოდ კი ბზრიალა მფრინავი თეფშის/თვითმფრინავის წინამძღოლობით ისააკი უვნებლად ტოვებს ძველტექსტისმიერ საბედისწერო მხარეს და ახალი აღთქმის ქვეყანაში შეაბიჯებს - „სწორედ შობის წმინდა ღამეს“. გამოცდილ მეგზურებს და რეალურ ადამიანებს, წიგნის სამყაროს მმართველობის მიერ წარგზავნილ წინამძღოლებს, „რომელთაც კარგად იციან წიგნის სამყაროს სხვადასხვა მხარე-უბნების შემაერთებელი გზა-ბილიკები“, მათეს სახარებიდან ლუკას სახარებაში, სამშვიდობოს გადაჰყავთ „ქალებით, კაცებითა და (ორ წლამდე) ყრმებით ავსებული საზიდართა გრძელი რიგი“, რადგან აქ არ ხდება ყრმების გაჟლეტა („წიგნის გმირების დროული გადასახლება“).

მარგველაშვილის მინიატურების დეკონსტრუქციულ ბიბლიურ სიუჟეტებში მკვეთრად იკვეთება ძალაუფლებისა და დიქტატურის ფარული კრიტიკა. მწერალი ცდილობს ერთგვარ მეორეულ, წიგნისმიერ, გამოგონილ სამყაროში მაინც შეძლოს და გაარღვიოს დამთრგუნველი რეალობა. წიგნის ლირიკული გმირი თავის „მოტორიან ნავს“ მოგონების საუფლოსკენ მიმართავს და ცდილობს სამყაროს ბინადართაგან გაიგოს რატომ დააპატიმრა ცნობიერების ნაკადის პოლიციამ ქრისტე („პირადობის მოწმობის გარეშე“). წარმოუდგენელი რეალობა ასეთია: პასპორტის და პირადობის დამადასტურებელი საბუთის არქონის გამო „ტექსტიდან და ლოცვიდან ქმნილი“ ქრისტე შეიპყრეს და საბოლოოდ მოაცილეს „ადამიანთან ცნობიერების ნაკად-წყაროებს“ - „-მაშინ დაპატიმრებული და დავიწყებული იქნები- ვისაც არ გააჩნია პირადობის მოწმობა, სადაც შთაბეჭდილების ბეჭედი დასმული, რომელიც გვიჩვენებს როდის და როგორ აღიქვეს პირველად, ასეთ პირს უფლება არა აქვს ცნობიერების ნაკადში ყოფნის“ [იქვე]. მოგონების სამყაროს ბინადართა აღშფოთებულ შეკითხვას - როდის დაგვიბრუნდება ქრისტე?! - ლირიკული გმირი თითქოს დამაჯერებლად პასუხობს - „როდესაც ცნობიერების ნაკადს უკეთესი მმართველობა გამოუჩნდება!“ - თუმცა ტექსტის ფინალურ ნაწილში კარგად ჩანს, რომ მოლოდინი არც ისე საიმედოა. ამდღევარებული ცნობიერების ნაკადის რეალური სამყარო, საკმაოდ შორს გადაისვრის ნავში მყოფ ნუგეშისმცემელ წიგნის გმირს და დაანახებს, რომ „ნაპირი“ არც ისე ახლოა.

ყოველთვის ვერ ხერხდება პერსონაჟების გადარჩენა და დახსნა ფატალური თემებიდან და სიუჟეტებიდან, განსაკუთრებით როცა საქმე ეხება დიად და საუკუნეებით განმტკიცებულ ტექსტებს. შიშით ელოდება ოქროთი მოვარაყებულ ყუთში „გამოკეტილი“ ღვთაებრივი დედა და ძუძუმწოვარა ჩვილი ახალ განსაცდელს - „ახალ ჩარჩოში ხომ არ უნდა ჩაგვსვან?“ -. ამაოდ ცდილობს დედა მტირალი შვილის დამშვიდებას, „ის ტირის

უხილავად, უცრემლოდ სველი პატარ თვალთ, როგორც საერთოდ შეუძლია იტიროს ნახატის პაწიამ). ფეხებს ურტყამს თავის ღვთაებრივი დედის კალთას (როგორც ურტყამენ ფეხებს ნახატი სამყაროს ბავშვები, სახელდობრ: ისე სწრაფად, რომ ვერცერთი რეალური ადამიანის მზერა მათ მოძრაობას ვერ დააფიქსირებს („აღქმის ჯვარი“). რეალური ადამიანები მხოლოდ ათვალიერებენ, „მათ ჩვენ საერთოდ არ ვწამვართ!...ჩვენ აქ მხოლოდ აღგვიქვამენ, აღარავინ შეგვიგრძნობს“. ნამდვილი მცლოცველი (მკითხველი) აღარავინ დარჩა, მათ კი სწორედ ლოცვა (კითხვა) ანიჭებთ მხოლოდ სინამდვილის განცდას. ამიტომაც ჰკიდიათ დღესაც იქ: „არადჩაგდებულნი, ვერშეცნობილნი“. ნახატთემატური პოზა უცვლელია: „ ყველას თვალწინ იგი ნირუცვლელი აწოვებს ძუძუს თავის პატარას - ასე ამბობენ, - ამას მაინც მიაღწიოს და ნახატ სამყაროშიც გაზარდოს თავისი შვილიო“ [იქვე].

სამაგიეროდ, ლირიკული გმირს შეუძლია ყველაფერი შეცვალოს თავისსავე გამოგონილ, წარმოსახვით „ვითომ-შემოდგომაში“, სადაც ყველაფერი მისი „კერძო აღმოჩენაა და არავის ეხება“ („ვითომ-შემოდგომა“), სადაც წვიმს, მაგრამ არაფერია სველი, არც სიცივეა, არც ნესტი, არც „ჭანჭრობი“, ვითომ პეკლები და ჭიამაიაც კი, რომელიც სიცოცხლის პატარა წითელი კონტრაპუნქტია ამ ჯადოსნურ სამყაროში, იმდენ ხანს ცოცხლობენ, რამდენსაც მათი შემოქმედი/მწერალი ფიქრობს მათზე. სწორედ ფიქრის, ოცნების, ილუზიის, წარმოსახვითი სამყარო ქმნის მარგველაშვილისეულ იდუმალ, მაგიურ რეალისტურ ნარატივს.

ის, რაც რეალურ სამყაროში შეუძლებელია, წიგნის, მეორეულ ტექსტისმიერ, მაგიურ სამყაროში შესაძლებელია. აქ არაფერია საბედისწერო და გარდაუვალი. ყველაფერი შეიძლება მკითხველის სურვილისამებრ გარდაიქმნას. სამყაროს ამ ახალი მოდელით, სადაც წაშლილია ზღვარი ნამდვილსა და გამოგონილს, ჩვეულებრივსა და არაჩვეულებრივს, სიზმარსა და ცხადს, ამქვეყნიურსა და არამქვეყნიურს შორის, სწორედ ამ დაპირისპირებათა გაერთიანებით, მარგველაშვილი ირეალურ და რეალურ სამყაროს შორის კავშირის აღდგენს ცდილობს. სწორედ ეს არის გერმანულენოვანი ქართველი მწერლის მთავარი ლიტერატურათმცოდნეობითი ამოცანა და მისი „მეორეული ცხოვრების“ ჯადოსნური, მაგიური რეალიზმის იდუმალი არსი.

ლიტერატურა:

1. ავალიანი ს. (2007): თეორიული ფილოსოფია. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი.
2. გაფრინდაშვილი ნ. (2012): შედარებითი ლიტერატურათმცოდნეობის თეორიული საფუძვლები. გამომცემლობა „მერიდიანი“. თბილისი.
3. გობიანი გ. (2022): ლიტერატურული ონტოტექსტოლოგია - გივი მარგველაშვილის მინიატურები. „აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოამბე“ <https://moambe.atsu.edu.ge/ge/11-014-contact> (გამოუქვეყნებელი)
4. გაფრინდაშვილი ნ, სიმონიშვილი მ, აფციაური ნ. (2014): გივი მარგველაშვილის „მუცალი“: პოსტმოდერნიზმის ესთეტიკა და კლასიკური ტექსტების დეკონსტრუქციის პრობლემა. ივანე

ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის რეცენზირებადი ელექტრონული ბილინგვური სამეცნიერო ჟურნალი "სპეკალი". <http://www.spekali.tsu.ge/index.php/ge/article/viewArticle/10/95> (2/16/.2022).

5. დობორჯგინიძე ნ, ცაგარელი ლ, რაისნერი ო, ქავთარაძე გ. (2019): ქართველთა კულტურული კვალი გერმანიაში. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი გამომცემლობა. თბილის.
6. მალაზონია დ, მალააკელიძე შ, ჭიბრიშვილი ნ, გახელაძე გ.(2016): ინტერკულტურული განათლების გზამკვლევი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი გამომცემლობა. თბილისი.
7. მარგველაშვილი გ. (2018): მე წიგნის გმირი ვარ, მინიატურები. ქართული გამოცემა შპს „ალონი“. თბილისი.
8. margwvelashvili g.(1992) : Der ungevorfene Handschuh. Berlin.
9. ცაგარელი ლ.(2008): ინტერტექსტუალობა, როგორც ფიქციონალობის სიგნალი. სამეცნიერო ჟურნალი „სემიოტიკა“ N3. თბილისი.
10. ყულიჯანაშვილი ავ.(2006): ესთეტიკა. გამომცემლობა „მერიდიანი“. თბილისი.
11. ჯალიაშვილი მ. (2011): ლიტერატურული სივრცე-თავშესაფარი. http://maiajaliashvili.blogspot.com/2011/01/blog-post_4773.html

Guranda Gobiani
Kutaisi University

Magical realism as an aesthetic phenomenon – Givi Margvelashvili miniatures

Abstract

The report discusses the miniatures of German-speaking Georgian writer Givi Margvelashvili in the context of magical realism as an aesthetic phenomenon. Magical realism, the same as magical realism, is a kind of narrative strategy in fiction that, in the face of paradoxical and supernatural events, graphically depicts the mystery of reality. It, as a current and style, is mostly a Latin American phenomenon and is related to e. with writers of the B.Boom era. Since the 1960s, magical realism has been spreading around the world and becoming a link between cultural eras.

Direct or indirect protest of dictatorship, unification of worldly and non-worldly, ordinary and unusual, dream and obvious, reality and unreality, hard, extraordinary biography and so called “deficit identity”, which became neither fatal nor fatal the basis of the magical realism of the work of the German-Georgian writer Givi Margvelashvili.

Key words: Magical realism, Givi Margvelashvili , miniatures.